



Anmälningspliktig hygienisk verksamhet

- Material som stöd vid bedömningar för likvärdig tillsyn

Maj 2023

Inledning och syfte

Yrkesmässiga hygieniska behandlingar är ett område som expanderar och antalet olika verktyg som används i behandlingarna är många. För en miljö- och hälsoskyddsinspektör är det inte alltid lätt att bedöma vilka verksamheter som omfattas av anmälningsplikt och vilka krav som bör ställas på verksamheten. Den 1 juli 2021 utökades anmälningsplikten enligt 38 § punkt 1 i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Ändringen innebär att anmälningsplikten för hygieniska verksamheter omfattar alla typer av yrkesmässiga verksamheter som erbjuder behandlingar där det föreligger risk för blodsmitta eller annan smitta vid användning av stickande eller skärande verktyg.

På Naturvårdsverkets hemsida presenteras den nationella strategin för tillsyn enligt miljöbalken. Ett av fokusmålen för hälsoskyddstillsyn är *Likvärdig tillsyn av yrkesmässig hygienisk verksamhet*. Enligt strategin ska Socialstyrelsen arbeta fram ett uppdaterat vägledningmaterial för att bättre kunna möta dagens behov av tillsynsvägledning. Detta görs genom att det befintliga vägledningmaterialet (handbok och allmänt råd) uppdateras. Vägledningen är ännu inte utgiven.

Mot bakgrund av den nya anmälningsplikten och den nationella strategin för tillsyn har projektgruppen tagit fram ett material inom projektet som kan vara till hjälp vid tillsyn av hygieniska verksamheter och en del i att nå fokusmålet *Likvärdig tillsyn av yrkesmässig hygienisk verksamhet*.

Som en del av handläggarstödet har projektgruppen gjort en sammanställning av exempel på olika typer av anmälningspliktiga och icke anmälningspliktiga hygieniska behandlingar. Sammanställningen är dock inte fullständig och Excelfilen kan fyllas på efterhand då nya behandlingar tillkommer på marknaden.

Innehåll

Inledning och syfte.....	1
Bestämmelser och lagrum.....	2
Tillsynsansvar	2
Kommunens ansvar	2
IVOs ansvar.....	3
Delat ansvar mellan kommun och IVO	3
Smitta	4
Begreppen "blodsmitta" och "annan smitta" i 38 §.....	4
Blodsmitta	4
Annan smitta.....	5
Riskfaktorer för smittspridning.....	5
Smittspridning förebyggs genom	5
Smittvägar.....	5
Direkt och indirekt kontaktsmitta.....	5
Risken för korskontaminering minimeras genom att	6
Droppsmitta och indirekt droppsmitta.....	7
Luftburen smitta	8
Andra smittvägar	8
Lokalens utformning	8
Städutrymme.....	9
Olika typer av behandlingar i samma utrymme	10
Behandlingar som är olämpliga att kombinera.....	10
Utformning av mobila anläggningar	11
Rengöring av verktyg.....	12
Steg 1 – Rengöring (rent).....	13
Steg 2 – Desinfektion (höggradigt rent)	13
Steg 3 - Sterilisering (sterilt).....	14
Verktyg av engångstyp	14
Förslag på rengöringsnivå för vanligt förekommande verktyg hos nya anmälningspliktiga hygieniska verksamheter	15
Referenser	17

Bestämmelser och lagrum

Enligt 45 § punkt 6 förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd ska kommunen utöver vad som framgår av miljötillsynsförordningen (2011:13) ägna särskild uppmärksamhet åt lokaler där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygienisk behandling och där verksamheten inte endast omfattas av lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar.

Av Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk verksamhet framgår att med yrkesmässig hygienisk verksamhet avses sådan hygienisk verksamhet som erbjuds allmänheten och som inte står under Socialstyrelsens tillsyn enligt 6 kap. lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Den 1 juli 2021 trädde en ny lag (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar i kraft. Den nya lagen innebär bland annat att endast legitimerad läkare, sjuksköterska eller tandläkare får utföra estetiska injektionsbehandlingar. Det innebär även att Inspektionen för vård och omsorg (IVO) är ansvarig tillsynsmyndighet vid denna typ av behandlingar som tidigare legat under kommunernas ansvar.

Tillsynsansvar

I och med att det finns många lagar och bestämmelser som tillämpas kan det uppstå tveksamheter gällande tillsynsansvaret över en hygienisk verksamhet som utför behandlingar som både är anmälningspliktiga till kommunen och behandlingar som behöver anmälas till IVO.

Kommunens ansvar

Anmälningspliktiga verksamheter enligt 38 § förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd är verksamheter där allmänheten yrkesmässigt erbjuds hygieniska behandlingar som innebär risk för blodsmitta eller annan smitta på grund av användning av skalpeller, akupunktur nålar, piercingsverktyg eller andra liknande skärande eller stickande verktyg. För denna typ av verksamhet är kommunen ansvarig tillsynsmyndighet.

Behandlingar som undantas den nya lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar och som fortsatt hanteras av kommunen är

- behandling där tatueringfärg injiceras i huden
- behandling där ett ämne (som inte är ett läkemedel) injiceras i huden genom användandet av nålfri teknologi
- behandling där ett ämne (som inte är ett läkemedel, blod eller filler) ytligt injiceras i hud eller slemhinna genom användandet av en nål eller något annat stickande verktyg (till exempel mesoterapi).

I samband med den nya lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och injektionsbehandlingar gjordes en översyn av 38 och 45 §§ förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. De nya reglerna innebär att verksamheter som bedriver hygienisk behandling och därmed omfattas av miljöbalken ska anmäla sin verksamhet till kommunen i de fall behandlingen innebär risk för blodsmitta eller annan smitta på grund av användande av stickande eller skärande verktyg.

Tidigare har anmälningsskyldigheten enbart gällt i de fall det finns risk för blodsmitta. Begreppen beskrivs mer ingående nedan under avsnittet ”Smitta”.

Exempel på behandlingar med risk för annan smitta är

- barberare/rakning med rakkniv
- öronhåltagning med steril engångskasset
- frisör med rakblad/rakkniv/rakmaskin med rakblad direkt mot hud
- nagelsalonger och pedikyrverksamhet som använder sig av stickande eller skärande verktyg.



Foto: Pixabay

IVOs ansvar

Huvudregeln är att IVO har tillsyn över hälso- och sjukvården och dess personal (7 kap. 1 § patientsäkerhetslagen 2010:659).

Delat ansvar mellan kommun och IVO

I de fall en verksamhet erbjuder dels behandlingar som omfattas av lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och injektionsbehandlingar, dels behandlingar som anses vara yrkesmässig hygienisk verksamhet, ska både IVO och kommunen utöva tillsyn. Ett exempel är en verksamhet där både microblading/kosmetisk tatuering och estetiska injektionsbehandlingar erbjuds. Vid dubbelt tillsynsansvar kan IVO och kommunen samverka. Frågor gällande lokalens utformning för verksamheter som går under lagen (2021:363) om estetiska kirurgiska ingrepp och estetiska injektionsbehandlingar hänvisas till IVO.

IVO kontrollerar dock inte lokalernas lämplighet när en verksamhet anmäler sig, detta görs först i samband med en eventuell tillsyn. Det är alltså verksamheten själv som måste ta ställning till om lokalen är lämplig för ändamålet. IVO ger råd och vägledning på en generell nivå. Kommunerna kan dock bedriva tillsyn vid klagomål gällande lokalen.¹

1 IVO, e-post Malmö miljöförvaltning 2022-01-27

Smitta

Mikroorganismer finns normalt hos människan, i munhålan, i tarmarna och på huden. Bakterierna är nödvändiga för oss och ingår som en del i vårt immunförsvar. För det mesta är det bakterier eller virus som är orsaken till infektionssjukdomar. Hur skadligt ett smittämne är beror bland annat på hur det smittar, dess förmåga att orsaka infektion samt förmåga att överleva i och utanför människan. Att smittas kan få olika allvarliga följder som beror på vilken typ av smitta, sjukdomens långvarighet, möjlighet till eftervård och om den kan ge bestående men eller följsjukdomar. Problemen uppstår när bakterier hamnar på fel ställe, exempelvis om bakterier som hör hemma i tarmen (till exempel E.coli) istället hamnar i munnen, eller om hudbakterier (till exempel stafylokocker) hamnar i ett sår eller i djupare hudlager vid behandling som bryter hudbarriären.

Exempel på olika sorters mikroorganismer som kan innebära smitta

Bakterier	stafylokocker, streptokocker, salmonella, tuberkulosbakterier
Virus	hepatit B och C, hiv, magsjukevirus såsom rotavirus, norovirus
Parasiter	giardia, amöbor, springmask
Svamp	fotsvamp, ringorm

Begreppen "blodsmitta" och "annan smitta" i 38 §

Med smitta avses alla typer av smittämnen (mikroorganismer) som kan smitta en människa och som kan orsaka infektioner.

Blodsmitta

I en hygienisk verksamhet kan blodsmitta uppstå då blodburna virus överförs vid användning av stickande eller skärande verktyg som inte rengjorts, desinfekterats och steriliserats. Det räcker att verktyg med smitta från en kund kommer i kontakt med ett sår eller skadad slemhinna i mun, näsa eller ögon för att riskera att kunden efter kan smittas genom användning av samma verktyg. De vanligaste blodsmittorna i Sverige är hepatit B, hepatit C (gulsot) och hiv.

Annann smitta

Andra typer av smittor som kan uppstå vid yrkesmässiga hygieniska behandlingar är till exempel hudinfektioner. Det kan uppstå infektion då bakterier kommer ned i djupare vävnad. Det kan antingen ske genom att bakterier förs ned från huden som inte desinfekterats eller genom att de verktyg som används inte är rena. Sådana infektioner kan bland annat orsakas av stafylokocker, streptokocker och olika sorters tarmbakterier. Ett stickande eller skärande verktyg som inte genomgått tillräcklig rengöring kan också överföra svamp och virus som orsakar infektion i de ytliga hudlagren.

Riskfaktorer för smittspridning

- sår, främst vätskande och svårläkta
- hudskada eller hudsjukdom till exempel eksem, utslag och klåda
- produkter som förvaras i fel temperatur
- produkter som har passerat bäst före-datum
- korskontaminering från händer till produkter.

En betydande bakterietillväxt sker mellan 25-45°C och således bör maxtemperatur vid förvaring av produkter vara 24°C.

Smittspridning förebyggs genom

- god handhygien
- säker förvaring och korrekt hantering av material, desinfektionsmedel och utrustning
- rengörings- och desinfektionsrutiner för flergångsprodukter och flergångsverktyg
- städrutiner för samtliga utrymmen
- att inte behandla sjuka kunder eller vidta försiktighetsåtgärder vid en behandling.

Smittvägar

Ett och samma smittämne kan ha flera smittvägar. Det är viktigt att känna till vilken eller vilka smittvägar ett smittämne kan ha för att avgöra vilka skyddsåtgärder man behöver ha i en hygienisk verksamhet.

Direkt och indirekt kontaktsmitta

Kontaktsmitta är den vanligaste smittvägen och innebär att smittämnen överförs vid direktkontakt mellan två personer, exempelvis via handslag. En person med skadad hud som vid eksem eller psoriasis har större mängd bakterier på huden. Smitta kan också spridas indirekt via kontakt med föremål som sjuka personer eller friska smittbärare har tagit i, detta kallas korskontaminering. Antibiotikaresistenta bakterier som meticillinresistenta gula stafylokocker (MRSA) och förkylningsvirus sprids ofta via kontaktsmitta.

MRSA (Meticillinresistenta Staphylococcus aureus)

står för gula stafylokocker på grund av att det ger variga sårinfektioner och kan i värsta fall vara livshotande. Bakterier är motståndskraftiga mot vissa antibiotika. Bakterien finns vanligen i näsan, men även på andra slemhinnor och på huden. Risken för bärarskap på huden är störst om den är skadad, till exempel av eksem, psoriasis eller småsår.

I en hygienisk verksamhet är momenten med risk för korskontaminering den största utmaningen för att undvika att infektioner uppstår. Det är därför väsentligt att det finns ett genomtänkt flöde för hur behandlingen genomförs och hur städning och rengöring av behandlingsplats och verktyg sker. Ett genomtänkt flöde och tydligt avskilda platser för rent och smutsigt bidrar till minimerad risk för korskontaminering. Utrymmen som medför risk eller fara för smitta såsom plats för rengöring, desinficering och sterilisering, städutrymmen och förvaring av material ska kunder inte ha tillträde till.

Risken för korskontaminering minimeras genom att

- den som arbetar med hygienisk behandling inte har en sjukdom eller sår som kan innebära risk för spridning av smitta till kunden
- den som utför behandling bör undvika att använda klockor eller smycken på händer och armar samt i läppar och näsa
- hud eller slemhinna som ska behandlas kontrolleras så att den är fri från öppna sår, utslag eller acne med infektion (även på annan kroppsdel för att undvika risk för korskontaminering)
- en tydlig plan för eftervård och instruktioner ges till kunden
- rutin för städning finns
- rutin för rengöring av verktyg finns
- flödet i lokalens utrymmen är genomtänkt
- arbetsplatsen bör inte lämnas när man fortfarande bär handskar, behöver man lämna platsen ska handskarna tas av och innan behandlingen påbörjas igen ska man tvätta och sprita händerna och ta på nya handskar
- hantering och förvaring av material är genomtänkt och välplanerat
- arbetsytor alltid rengöras och ytdesinfekteras mellan behandlingsmoment.



Foto: Markaryds kommun

Olika ytdesinfektionsmedel kan behövas till olika ytor beroende på vilket smittämne som avses reduceras. Verktygen är en sak och kontaktytor i lokalen kan vara en annan. Vid utbrott kan man tillfälligt behöva använda medel som är effektiva mot just den aktuella smittorisken. Produktinformation måste finnas för ytdesinfektionsmedel. Det ska framgå vad medlet har effekt på och hur det ska användas, till exempel om ytan måste vara fuktig en viss tid för effekt eller om behandlingen av ytan måste upprepas.

Droppsmitta och indirekt droppsmitta

Droppsmitta är en vanlig smittväg vid luftvägsinfektioner som sprids när den sjuka personen hostar, nysar eller kräks. Det bildas ett moln av droppar som kan nå 1–2 meter och som innehåller smittämnen. När dropparna från en hostning, nysning eller ett kräkanfall fallit ned på ytor och föremål i omgivningen kan smittämnen föras vidare via kontaktsmitta. Indirekt droppsmitta är en vanlig smittväg både vid luftvägsinfektioner och vinterkräksjuka.



Foto: Pixabay

I en hygienisk verksamhet är det viktigt att både kunden och personen som utför behandlingen är friska.

Luftburen smitta

Varje dygn avger vi människor stora mängder mycket små hudpartiklar. Många av dessa bär på bakterier. Partiklarna blir lätt luftburna, och man kan andas in dem. Partiklarna kan också hamna på ytor och verktyg som ligger framme men även på huden som behandlas. Exempel på bakterier som kan spridas på detta sätt är grupp A-streptokocker (GAS) och antibiotikaresistenta bakterier som MRSA. En del mikroorganismer har god förmåga att överleva i torra miljöer till exempel textilier och kan smitta när man andas in damm. I en hygienisk verksamhet är det därför viktigt med regelbunden städning av öppna ytor och att material och redskap förvaras i slutna skåp. Textilier agerar som dammsamlare och ska undvikas i största möjliga mån.

Andra smittvägar

Det finns även andra smittvägar såsom att virus och bakterier överförs via aerosoler eller vatten, men vi väljer att i detta projekt inte utveckla dessa vidare eftersom riskerna kopplade till dem i en hygienisk verksamhet är ringa.

Lokalens utformning

I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk verksamhet framgår vilka krav som är lämpliga att ställa på en lokal för en verksamhet som erbjuder olika typer av hygieniska behandlingar, både ej anmälningspliktiga och anmälningspliktiga. Av råden framgår att det ska strävas efter att olägenheter för människors hälsa begränsas, och både lokal och behandlingsplats måste utformas och skötas så att riskerna minimeras.



Foto: Ladskröna kommuny

Enligt de allmänna råden framgår att lokalen

- inte bör användas till annan verksamhet än sådan som den är avsedd för
- bör vara väl avskild, om den ligger i anslutning till annan verksamhet eller bostad
- bör vara utformad så att rengöring och desinfektion av såväl lokal som instrument underlättas
- bör vara utformad så att behandlingar med risk för blodsmitta kan utföras avskilt från andra typer av behandlingar
- bör ha en god luftkvalitet.

I lokalen bör det finnas

- lämpligt placerade tvättställ för handtvätt som bör ha rinnande varmt och kallt vatten och vara utrustade med flytande tvål, engångshanddukar och desinfektionsmedel
- särskilda utrymmen med arbetsbänkar, rinnande varmt och kallt vatten samt lämpliga anordningar för rengöring, desinfektion och sterilisering av instrument och redskap
- en särskild plats för förvaring av desinfekterade respektive sterila instrument och redskap
- ett ändamålsenligt städutrymme som är försett med utslagsvask och rinnande varmt och kallt vatten
- ett särskilt utrymme för personalens ombyte och förvaring av kläder
- ett tillräckligt antal toaletter som är försedda med tvättställ med rinnande varmt och kallt vatten, flytande tvål och engångshanddukar
- en utslagsvask för fotbadsvatten med möjlighet till upptappning av varmt och kallt vatten, om lokalen används för fotvård.

Att tänka på som instruktör

Då fler verksamheter är anmälningspliktiga sedan omskrivningen av § 38 förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd kan man som inspektör hamna i situationer där en verksamhet anmäler en redan befintlig lokal som inte uppfyller de allmänna råden.

Samma krav gäller för redan befintliga som för nyanmälda lokaler, därför kan inspektören komma att behöva kräva att anpassningar görs. Detta kan innebära krav på installation av handtvättställ, diskho, utslagsvask eller en anpassning av de behandlingar som utförs i lokalen.

Städutrymme

Städutrymmen bör

- vara tillräckligt stora så att all utrustning får plats
- vara lätt att städa och golvförvaring bör undvikas
- helst ha tillgång till en utslagsvask (I undantagsfall kan det godkännas att utslag av smutsigt vatten görs i toaletten. Det är då viktigt att verksamheten har bra rutiner för rengöring. Det är inte lämpligt att slå ut smutsigt vatten i diskbänk där verktyg rengörs.)
- vara försedda med golvvavlopp som är lättåtkomligt och därmed lätt att hålla rent
- ha bra möjlighet att separera rent och smutsigt material samt möjlighet att torka blött städmaterial
- ha tillräckligt frånluftsflöde så att fukt och värme effektivt kan ventileras ut med dörren stängd
- ha tillgång till handtvättsmöjlighet eller fri väg till sådan efter hantering av smutsigt material och smutsiga ytor.

Olika typer av behandlingar i samma utrymme

Enligt Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk verksamhet bör lokalen endast användas till sådan verksamhet som den är avsedd för, samt vara väl avskild från annan verksamhet. Det optimala är att olika typer av behandlingar utförs i avskilda eller separata rum, men det är inte ovanligt att verksamheter vill kombinera olika behandlingstyper i samma utrymme. Det finns till exempel frisörsalonger som även utför öronhåltagning, nagelsalonger som erbjuder kosmetisk tatuering, men även andra kombinationer av behandlingar är vanliga.

Om verksamheten vill utföra flera olika behandlingar i samma utrymme, och kanske även använda samma behandlingsplats, är det viktigt att överföring av damm eller mikroorganismer begränsas.

Risken för kontaminering kan minskas genom

- ordentligt utförd städning och rengöring av verktyg och inredning efter varje behandling
- att behandlingarna separeras med en skärmvägg
- att behandlingarna separeras i tid, alltså att annan behandling än den primära endast görs på tider då ingen annan behandlingstyp sker - därefter görs en noggrann rengöring innan nästa behandling utförs.

Behandlingar ska ske så att det inte föreligger någon risk för korskontaminering!

Det är i sammanhanget extra viktigt att verksamhetsutövaren har kunskap inom smittskydd och kan redogöra för hur behandlingarna ska ske utan att det föreligger risker för människors hälsa. Verksamheten ska ha tydliga hygienrutiner och bra städrutiner.

Behandlingar som är olämpliga att kombinera

I bedömningen om olika behandlingstyper kan kombineras i samma utrymme eller ej, bör hänsyn tas till risken för att smittämnen kontaminerar verktyg och lokal. Det finns behandlingstyper som är speciellt olämpliga att kombinera. För att ge exempel så är fotvård, pedikyr och nagelbyggnad behandlingar där slipande verktyg används. Fotvård är en behandling som innebär hög risk för att slipdamm med smittämnen får stor spridning i lokalen. Slipdamm kan innehålla sporer, bakterier och virus och risken för spridning kan inte helt elimineras genom användning av våtslipning eller punktsug. Fotvård är därför en behandling som bör utföras i separat utrymme från behandlingar vars syfte är att penetrera huden, såsom microneedling, microblading, kosmetisk tatuering, tatuering, piercing.

Utformning av mobila anläggningar

Det förekommer att bussar, husvagnar eller andra mobila enheter inreds som lokaler för att bedriva yrkesmässig hygienisk verksamhet i. För ambulering verksamheter gäller samma krav på allmän hygien, hantering och rengöring av verktyg som för de stationära verksamheterna.

Verksamheten behöver bland annat visa att följande uppfylls i fordonet eller den mobila anläggningen

- avskild verksamhet
- tillgång på vatten i tillräcklig mängd och av tillfredställande beskaffenhet (redovisning av hur vattenförsörjningen är ordnad samt vattnets kvalitet kan begäras)
- möjlighet till handtvätt (vask på toalett räknas normalt inte)
- diskho för rengöring av verktyg
- arbetsbänk med möjlighet att skilja på rent och smutsigt
- toalett
- ventilation/luftomsättning (7l/s och person)
- plats för städutrustning
- avlopp för utslagsvatten (städning och eventuellt fotbadsvatten).

Om verksamhetsutövaren väljer att rengöra sina verktyg i ett annat utrymme än i fordonet ställs inte samma krav på att diskho för rengöring av verktyg finns i fordonet. Möjlighet till handtvätt behöver däremot finnas. Om den mobila anläggningen i slutet av dagen parkeras där möjlighet till städning och rengöring finns, ställs inte heller samma krav på utslagsvask och toalett. Gäller det däremot en fotvårdsverksamhet så måste fotbadsvattnet kunna omhändertas på godtagbart sätt, till exempel genom att fordonet har en tank för omhändertagande av avloppsvatten eller att fordonet kopplas till ett avloppssystem. Något som kan göra att en mobil anläggning anses som olämplig för hygienisk verksamhet kan vara avsaknad av vatten av tillfredsställande kvalitet eller aktiv ventilation när fordonet står still.



Foto: Pixabay

Rengöring av verktyg

Olika typer av verktyg förekommer i hygieniska verksamheter. Hur verktygen bör rengöras kan vara

svårt att avgöra. Rengöringsnivån beror till stor del av den risk för blodsmitta eller annan smitta som verktyget utgör för kunden. Stickande eller skärande verktyg bör till exempel rengöras till en högre renlighetsgrad innan användning än mindre vassa verktyg som används ovanpå huden. Detta för att säkerställa att blodsmitta eller annan smitta inte överförs mellan kunder vid hygieniska behandlingar. Vid rengöring av verktyg kan generellt de tre rengöringsstegen följas: rengöring, desinfektion och sterilisering.

RENGÖRING - DESINFEKTION - STERILISERING

Steg 1 – Rengöring (rent)

Mekanisk rengöring är det första rengöringssteget och kan utföras med hjälp av diskborste och rengöringsmedel. Desinfektionsmedel som innehåller alkohol är ofta inte ett lämpligt rengöringsmedel vid mekanisk rengöring då organiskt material såsom blod kan koagulera och bli svårt att få bort. Tänk på att mekanisk rengöring av verktyg är en ”smutsig uppgift” som bör separeras från ”rena uppgifter”, exempelvis bör en plats för rengöring av verktyg inte vara densamma som för handtvätt.

Steg 2 – Desinfektion (höggradigt rent)

Begreppet desinfektion innebär att verktyg, föremål och ytor behandlas så att antalet smittämnen reduceras för att minska risken att de medför smitta. För att nå bästa desinfektionseffekt ska rengöring ske före desinfektion. Användning av desinfektionsmedel kan aldrig ersätta en noggrann rengöring. Det som kan finnas kvar är sporer och svampar. Det finns två metoder för desinfektion, värmedesinfektion och kemisk desinfektion.

Verktyg som kan komma i kontakt med slemhinnor eller skadad hud, utan att dessa penetreras avsiktligt, bör desinfekteras. Desinfektering av verktyg kan ske med hjälp av värme (till exempel att ett verktyg läggs i kokande vatten i 5 minuter), kemikalier eller i UV-ljus. Vid användning av kemikalier är det viktigt att det aktiva ämnet verkar mot de mikroorganismer som avses avdödas. Används ett desinfektionsbad bör det bytas ut regelbundet enligt tillverkarens instruktioner.

Vid desinfektion med kemiska desinfektionsmedel är det viktigt att tänka på följande

- mekanisk rengöring bör göras innan desinfektion
- desinfektionsmedlet ska ha påvisad effekt för de mikroorganismer som ska avdödas
- tillverkarens anvisningar om inverkningsstid är viktiga att följa
- desinfektionsbadet behöver bytas ut regelbundet för att undvika ”återkontaminering”.

UV-ljus är en metod för desinfektion och en vanlig metod för rengöring av verktyg på exempelvis nagelsalonger. Denna rengöringsmetod bör alltså ske efter mekanisk rengöring för att uppnå önskad effekt av desinfekteringen. Vid rengöring med hjälp av UV-ljus bör alla sidor av verktyget vara synliga för att UV-ljuset ska komma åt och avlägsna mikroorganismer på hela verktyget. Det är till exempel inte lämpligt att desinfektera rörformiga verktyg med hjälp av UV-ljus. För att UV-desinfektorn ska fungera på rätt sätt är det viktigt att följa tillverkarens instruktioner för hur apparaten ska skötas, bland annat att UV-desinfektorn packas rätt och att lysrören byts ut innan de är för gamla och ger för dålig desinfektionseffekt. Tillverkaren bör kunna upplysa verksamhetsutövaren om vilka eventuella funktionskontroller som behöver utföras.

UV-ljus är en metod för desinfektion, inte sterilisering

Vid tillsyn av hygieniska verksamheter kan man stöta på begreppet UV-sterilisator. Begreppet kan vara vilseledande då det egentligen rör sig om en UV-desinfektor, en rengöringsmetod som medför att verktyget blir höggradigt rent. Stickande eller skärande verktyg som penetrerar hud eller slemhinna bör alltid vara sterila, vilket inte uppnås med hjälp av en UV-desinfektor.

Steg 3 - Sterilisering (sterilt)

Stickande eller skärande verktyg som penetrerar hud eller slemhinna bör alltid vara sterila vid användning på kund. Enkelt uttryckt så dödar sterilisering **alla mikroorganismer (smittämnen och även sporer)**, medan desinfektion inte gör det utan endast minskar mängden skadliga mikroorganismer.

Sterilisering kan till exempel ske genom torrsterilisering eller med hjälp av en autoklav. Vid sterilisering ställs bland annat krav på validering och funktionstestning av utrustning så att verksamheten vet att utrustningen fungerar som den ska och att verktygen blir sterila. Information om validering och kontroller kan verksamhetsutövaren exempelvis inhämta från tillverkaren. Sterilisering av verktyg bör ske efter att verktyget mekanisk rengjorts och desinfekterats.

Vid torrsterilisering sker sterilisering med hjälp av torr värme och denna metod kan användas för sterilisering av icke rörformiga verktyg. Vid torrsterilisering bör verksamhetsutövaren kontrollera att verktygets material tål den höga värmen. För att verktygen ska bli sterila ska specialgjorda sterilpåsar som klarar höga temperaturer användas. Används inte sterilpåsar i torrsterilisatorn ses verktygen enbart som mycket rena.

En autoklav är en form av tryckkokare och det finns olika autoklaver på marknaden som passar olika bra för olika typer av verktyg. Verksamhetsutövaren ska kunna uppvisa att rätt typ av autoklav används för verksamhetens verktyg. Bruksanvisning med uppgifter om typ av autoklav och dokument som visar att validering och kontroller utförs bör ingå i verksamhetens egenkontroll.

Verktyg av engångstyp

Vid tillsyn av hygieniska verksamheter kan verktyg av engångstyp förekomma, exempelvis öronhåltagningskassetter och rakblad. I de fall engångsverktyg används är det bra att kontrollera att verktygen kasseras efter användning såsom avsett samt att avfallshanteringen är korrekt.

För de engångsverktyg som ska vara sterila är det bra att kontrollera

- sterilmärkning
- att förpackningen är obruten
- produktens bäst-före-datum
- verktygets hantering efter att steriltförpackningen brutits.

Förslag på rengöringsnivå för vanligt förekommande verktyg hos nya anmälningsskyldiga hygieniska verksamheter

Olika verktyg kan kräva olika rengöringsnivåer beroende på i vilket skede under behandlingen som verktyget kommer i kontakt med kunden. Stickande eller skärande verktyg som penetrerar hud eller slemhinna bör vara sterila. De verktyg som kommer i beröring med skadad hud eller slemhinnor utan att penetrera dem bör desinfekteras. Den slutliga bedömningen kring lämplig rengöringsnivå för olika verktyg görs alltid av inspektören på plats.

Tabellen på sidan 15 (Tabell 1) ger en bild av hur Socialstyrelsen resonerat kring rengöring av verktyg som är vanligt förekommande bland nya anmälningsskyldiga hygieniska verksamheter. Ett X inom parentes (X) anger rekommenderad rengöringsnivå enligt Socialstyrelsen men där Socialstyrelsen samtidigt uttrycker att i de fall rengöringsnivån inte kan uppnås bör verktyget rengöras med rengöringsstegen dessförinnan.

Tabell 1. Tabellen ger en bild av hur Socialstyrelsen resonerat kring rengöring av verktyg som är vanligt förekommande bland nya anmälningspliktiga hygieniska verksamheter.

	Rengöring	Desinfektion	Sterilisering	Övrig kommentar
Nagelverksamhet				
Nagelbandsklippare	X	X	(X)	Det är att föredra att nagelbandsklipparen är steriliserad. Om nagelbandsklipparen inte tål sterilisering bör den desinfekteras.
Nagelfil	X	X		
Borstar	X	X		Bör desinfekteras vid kontakt med skadad hud.
Nagelsax	X			
Barberarverksamhet				
Rakblad				Rakblad bör vara av steril engångstyp.
Rakkniv	X	X	(X)	Det är att föredra att rakkniven är steriliserad. Om rakkniven inte tål sterilisering bör den desinfekteras.
Rakmaskin	X	X	(X)	Skärbladen till en rakmaskin bör vara sterila om de kommer i direkt kontakt med huden och riskerar att bryta hudbarriären. Om bladen har säkerhetsmarginal och inte kommer i direkt kontakt med hud bör de rengöras mekaniskt och därefter desinfekteras.
Borste	X	X		Bör desinfekteras vid kontakt med skadad hud.
Hår sax/kam	X			Saxar och kammar som kommer i direkt kontakt med kundens hud bör rengöras mellan varje kund.
Öronhåltagning				
Håltagningspistol	X	X		Rengöringsservetter medföljer ofta från tillverkare.
Håltagningskassett				Håltagningskassett bör vara av steril engångstyp.

Referenser

Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2006:4) om yrkesmässig hygienisk behandling
[Senaste version av SOSFS 2006:4 Socialstyrelsens allmänna råd om yrkesmässig hygienisk verksamhet - Socialstyrelsen](#)
2023-04-25

Region Skåne
[Smittvägar - utbildning i vårdhygien \(skane.se\)](#)
2023-04-25

Socialstyrelsen
[Anmälningsskyldig verksamhet - Socialstyrelsen](#)
2023-04-25

Socialstyrelsens nyhetsbrev 8/2022

Internmedicin.se
[MRSA, behandling - Internmedicin](#)

2023-04-25
Tattoo and Piercing Education Scandinavia. Kompendium arbetsplatshygien, rutiner, risker och egenkontroll.

Miljösamverkan
Kronoberg-Blekinge


MILJÖSAMVERKAN
SKÅNE